

Erik Borgman

CDV symposium Is er toekomst voor christelijke politiek?

Over de verhouding van het christelijke en de politiek

Misschien is de meest scherpe samenvatting van het boek dat ons bijeen brengt wel dat wie wil nadenken over christelijke politiek, niet zozeer het christelijke tot een probleem moet maken, maar de politiek. De vraag is niet hoeveel christendom de huidige politiek verdraagt. Dan zou overigens het antwoord hetzelfde zijn als altijd: weinig. Het christendom doorbreekt het hele idee van politiek in de gebruikelijke zin via Jezus' bekende uitspraak:

'Jullie weten dat de leiders van de volken heerschappij voeren over hen en de grote mannen hun gezag laten gelden. Zo moet het onder jullie niet zijn. Integendeel, wie groot wil worden onder jullie, moet jullie dienaar zijn, en wie onder jullie de eerste wil zijn, moet jullie slaaf zijn. Zoals de Mensenzoon niet gekomen is om gediend te worden, maar om te dienen, en om zijn leven te geven als losgeld voor velen' (Mt. 20, 25-27).

Christelijke politiek is principieel dienstbaar en zet hierbij zichzelf op het spel. Is dat politiek zoals we die nu zien?

Hoewel ik daartoe wel een beetje op mijn handen moet gaan zitten, weersta ik de verleiding om mijn verhaal te verbinden met de politieke actualiteit. Het komt mij als niet CDA-lid niet toe uitspraken te doen over de huidige koers. Maar het zal wel duidelijk worden dat ik meen dat een bezinning op dit optreden vanuit de visie die ik zal presenteren een goed idee zou zijn.

Ik bouw mijn betoog op in drie stappen. Eerst zeg ik iets over de situatie met betrekking tot de politiek. Vervolgens ga ik in op twee manieren om vanuit wat ik beschouw als een christelijk – en de goede luisteraar zal vast en zeker ook denken: een katholieke – opvatting van politiek in deze situatie te handelen. Ik sluit mijn verhaal af met twee stellingen voor debat.

1.

Mijn voorstel is dat we ervan uitgaan dat niet een christelijke politiek, maar een bepaalde vorm van politiek bedrijven voorbij is. De sociaal-democratische en de liberale politiek zijn evenzeer in crisis. De partijen die deze vormen van politiek representeren hadden de afgelopen keer het geluk een aansprekende lijsttrekker te hebben. De Partij van de Arbeid heeft het niet gewonnen via een beroep op de sociaal-democratische traditie, maar dankzij het optreden van Diederik Samsom. Dat geldt *mutatis mutandis* ook voor de VVD en Mark Rutte.

Wat voorbij is, denk ik, is een visie op politiek die nog altijd heel sterk is bij politici. Zij denken – tegen beter weten in en meer dan ooit, zou ik willen suggereren – dat zij er voor zijn om maatschappelijke problemen te signaleren en met oplossingen daarvoor te komen. Politici zien de samenleving als probleemveld en dat geeft hen een duidelijke rol. Het is aan hen maatregelen te nemen, wetten te maken, verbanden te organiseren en te sturen. Maar voor een afnemend aantal burgers is de politiek het centrum van hun wereld. Wat goed is en wat niet, wat belangrijk is en niet, wat de goede richting is en wat niet: dat ontlenen zij aan andere instanties dan de politiek. Anders gezegd: de politiek representeert niet vanzelf *the common good*. Politiek is één van de vele factoren waar burgers in hun gedrag rekening mee moeten houden en wat ze naar hun hand proberen te zetten, maar het is niet leidend.

In deze situatie de wereld willen veranderen via de politiek, er waarden in te willen implementeren, de koers van de geschiedenis te willen verleggen: het zal niet lukken en het wordt niet begrepen. In deze situatie is de klemmende vraag niet hoe de politiek de samenleving vormt, maar hoe zij de samenleving dient. Dit is voor een christelijke politiek voor zover zij zichzelf is gaan verstaan als een instantie die christelijke waarden in een van die waarden

verstoken samenleving inbrengt, een probleem. Maar het is voor haar uiteindelijk een kans om haar identiteit te vinden.

2.

Aanknopen bij de filosofe Hannah Arendt probeer ik in mijn artikel in het boek wat we presenteren, te laten zien dat in een situatie waarin men geneigd is politiek te gaan zien als een inefficiënt soort bestuur, er vraag is naar politiek. Politiek moet dan worden begrepen als een verhouding tot de situatie waarin deze situatie gezien wordt als een plaats waar wij om een zinvolle manier aan de toekomst kunnen bijdragen. Dat vraagt een specifieke combinatie van inzet omdat er iets belangrijks aan de orde is, vertrouwen dat die inzet zinvol is en kan bijdragen aan de verandering van de situatie, en het besef dat hiertoe samengewerkt moet worden met mensen met zeer uiteenlopende ideeën. Meer in specifieke zin gaat het bij politiek zoals Arendt die ziet om de verbinding tussen groepen die in eerste instantie uiteenlopende belangen lijken te hebben rondom wat zij niet alleen abstract begrijpen, maar concreet ervaren als van maatschappelijk belang, want voor henzelf van belang.

In een college dat zij in 1955 gaf aan de University of California at Berkeley pleitte Arendt ervoor met het oog hierop steeds opnieuw de vraag te stellen waaruit de politiek ontspringt: 'waarom is er eigenlijk iemand en niet veeleer niemand?' Wat heeft het bestaan van al die anderen, met hun plannen en gevoeligheden, hun noden en hun mogelijkheden met mij te maken, met wat ik hoop en vrees, kan en nodig heb? Welke verantwoordelijkheid geeft het mij en welk verband biedt het mij? Het zit bij Arendt iets anders – u kunt dat nalezen in het artikel –, maar voor mij is deze vraag een fundamentele christelijke vraag. Wij zijn elkaar gegeven en verantwoordelijk voor elkaars geluk, en andersom, de ander is mij ook gegeven als bijdrage aan mijn geluk. Hoe maken en houden we dat zichtbaar en hoe geven we van daaruit de samenleving vorm? Waar mensen gemeenschap stichten, voor elkaar verantwoordelijkheid dragen, hart hebben voor elkaar, elkaar zorg verlenen en elkaar liefhebben, geven zij er blijk van als beeld van God erop te zijn gericht diens wetten te gehoorzamen. Dan blijkt zich samenleving te vormen als voorafschaduw van het *bonum commune* in Gods rijk. Naar in ieder geval mijn christelijke visie is de politiek geroepen deze geïncarneerde dynamiek, die gelovig gesproken Gods presentie onder ons is, te zien, de ruimte te geven, te helpen zich verder te ontwikkelen.

De vraag is dan niet: hoe hervormen we de gezondheidszorg om de problemen die zich erin voordoen op te lossen. De vraag is: waar hervormt het systeem zich al en hoe kunnen we daarbij aansluiten. De vraag is dan ook niet hoe lossen we het vluchtelingenprobleem op, maar waar dit probleem opgelost wordt en de aanwezigheid van vluchtelingen leidt tot dynamisering van de samenleving.

3.

Wellicht denkt u dat het nogal een slag in de lucht is om te denken dat je hiervan politiek kunt maken. Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst, zoals we allen weten, maar morgen gedenken wij aan *Tilburg University* een politica die tijdens haar loopbaan als centraal motto had wat zij noemde 'instrument van God' te zijn. Voor Marga Klompé was vanaf het begin tot het einde van haar politieke en maatschappelijk carrière bepalend dat zij 'instrument van God' wilde zijn. Een typerend citaat:

Op ons rust in deze tijd een grote verantwoordelijkheid. Kunnen wij haar aan? Niet uit eigen kracht, maar wel wanneer wij weer begrip kunnen krijgen dat de Geest Gods waait waarheen Hij wil en dat wij het instrument zijn in Gods plan met de wereld. Het is deze geest waar het op aankomt.

Dit betekende dat zij er niet op uit was een eigen programma uit te voeren, maar dat zij steeds keek wat op dit moment voor mensen nodig is en onder de gegeven omstandigheden mogelijk. Uit het dagboekje dat zij in het parlementaire jaar 1948-49 bijhield, haar eerste jaar in de Tweede Kamer, en dat nu wordt uitgegeven, blijkt dat zij voortdurend bezig is met de vraag of zij niet bezig is haar eigen ideeën op te leggen, maar dat wat zij doet werkelijk is wat er van haar gevraagd wordt. Het maakte haar principieel en flexibel tegelijkertijd.

En zij leeft tot op de dag van vandaag in de herinnering voort. Morgen wordt bij gelegenheid van haar honderdste geboortedag een beeld van Marga Klompé onthuld op onze universiteit en komende maandag hier in het parlement, financieel mogelijk gemaakt door een conglomeraat van zorginstellingen dat haar naam draagt. Maar bovendien, en dat is misschien wel het meest opmerkelijke, blijkt zij ook jonge mensen aan te spreken, mede vanwege haar niet pragmatische, maar nadrukkelijke spirituele en religieuze opvatting van politiek. Wat zij verstond als instrument zijn van God, kwam dicht bij de vraag van Hannah Arendt: waarom is er eigenlijk iemand, en niet veeleer niemand?

4.

Mensen waren voor Marga Klompé nooit zonder meer een probleem, of de scheppers van problemen. Zij zag ze als dragers van een onvervangbare waardigheid die gerespecteerd en geëerd moest worden, wie of wat ze ook zijn en in welke omstandigheden ze ook verkeren. Het kwam er volgens haar op aan het respect voor deze waardigheid vorm te geven. Dat lijkt mij niet zo'n slechte manier om de inzet van christelijke politiek te benoemen.

Waarschijnlijk wordt dit in het huidige politieke klimaat 'vaag' gevonden. Aan een partij die christelijke politiek wil bedrijven dan de taak te tonen dat dit helemaal niet vaag is, maar een ongebruikelijke verdeling oplevert tussen dat waar de politiek wel en waar ze zich niet mee wil bemoeien, en wat ze als haar taak ziet. Wat zouden we een stap vooruit zetten als het gekrakeel over de zorgpremie *niet* verder alleen maar was gestimuleerd, maar als een partij de discussie naar zich toegetrokken had met de vraag wat wij als Nederlanders eigenlijk goede zorg vinden en wanneer we eigenlijk het gevoel hebben dat we goed voor elkaar zorgen. Niet het beantwoorden, maar het steeds weer open trekken van deze vraag is christelijke politiek, vanuit het geloof dat de politiek de wereld niet hoeft te redden, maar dat het onze taak is te zien waar de redding van de wereld zich aandient, en van daaruit instrument van die redding te worden.

* * * * *

Met het oog op de discussie vat ik mijn betoog samen in twee stellingen:

- De vraag is niet of christelijke politiek nog kan, de vraag hoe een christelijke visie inzichtelijk maakt hoe politiek in onze situatie kan.
- De taak van christelijke politiek is niet om christelijke waarden in een goddeloze samenleving te implementeren, maar om vanuit een christelijke visie plaatsen aan te wijzen waar goed leven zich aandient en daarbij aan te sluiten, zonder ze over te nemen.